

УДК 352(477):061.1EU

DOI <https://doi.org/10.32782/2312-1815/2025-21-35>

Віталій Сливчук

ORCID: 0009-0001-3186-283X

ЄВРОПЕЙСЬКА ІНТЕГРАЦІЯ ЯК ОДИН ІЗ ЧИННИКІВ ПОЛІТИКО-ПРАВОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

У статті досліджено роль місцевого самоврядування як ключового елементу в процесі європейської інтеграції України. Місцеве самоврядування розглядається не лише як адміністративно-правовий інститут, а й як важливий інструмент міжкультурної комунікації, що дає змогу налагодити стійкий діалог між владою та громадянами, урахувавши європейські цінності, принципи субсидіарності. У роботі проведено комплексний аналіз нормативно-правової бази, що регулює функціонування органів місцевого самоврядування в Україні, включаючи положення Конституції, Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», а також низки галузевих та міжнародних документів, зокрема Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Особливу увагу приділяється тому, яким чином положення Угоди про асоціацію впливають на організаційну та фінансову спроможність територіальних громад, а також на процеси децентралізації влади, що реалізуються в Україні в останнє десятиліття. На основі аналізу актуальних досліджень українських та зарубіжних науковців, а також практики функціонування органів місцевого самоврядування визначаються основні тенденції та проблемні аспекти їх трансформації в умовах євроінтеграційного поступу. У статті підкреслюється, що ефективно місцеве самоврядування здатне не лише сприяти соціальній згуртованості на місцевому рівні, а й зміцнити демократичні інститути у цілому, наблизивши державу до європейських стандартів належного врядування.

Ключові слова: євроінтеграція, місцеве самоврядування, децентралізація, територіальні громади, європейські практики.

Вступ. Після Революції Гідності 2014 р. Україна взяла стратегічний курс на інтеграцію до Європейського Союзу. Одним із важливих елементів цього курсу стали зміни в системі місцевого самоврядування, які б відповідали європейським принципам демократичності, децентралізації та участі громадян у прийнятті рішень. Так, участь громад не має зводитися лише до формування представницьких органів. У країнах ЄС саме територіальні громади визначають межі та рішення територіального значення, є ключовою ланкою для територіального розвитку. Тому Україні необхідно перейняти цей досвід для ефективного розпоряджання наявними ресурсами та виконання поставлених завдань на місцях з урахуванням потреб кожного окремого регіону відповідно до національних та міжнародних стандартів.

Дослідженням впливу євроінтеграції на політико-правову трансформацію місцевого самоврядування займалися такі вчені, як Ю. Бальцій, Г. Сасин, В. Климончук. У їхніх дослідженнях висвітлено основні концепції децентралізації, розглянуто вплив євроінтеграції на розвиток місцевого самоврядування, взаємодію між державними та місцевими органами влади, проблеми та перспективи розвитку.

Методи дослідження. У дослідженні використано такі наукові методи, які допоможуть краще проаналізувати політико-правову трансформацію місцевого самоврядування в Україні в процесі євроінтеграції. Основними методами є: аналіз і синтез – забезпечує дослідження теоретичних засад трансформації місцевого самоврядування; індукція та дедукція – виведення загальних висновків щодо проблем та перспектив розвитку; SWOT-аналіз – допоможе

© В. Сливчук, 2025

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

визначити сильні та слабкі сторони політико-правової трансформації місцевого самоврядування в процесі євроінтеграції.

Мета дослідження – дослідити політико-правову трансформацію місцевого самоврядування та її місце в інтеграційних процесах України, визначити основні виклики, з якими зіштовхнулося місцеве самоврядування, визначити перспективи розвитку та провести аналіз поточного стану законодавства.

Результати та обговорення. Упродовж усього періоду незалежності Україна перебуває у стані постійного реформування системи органів державного управління. Зазначені реформи спрямовані на досягнення цілої низки стратегічних цілей, серед яких – інтеграція до європейського політико-правового простору [20].

Європейська інтеграція стала пріоритетним вектором державної політики України з 2014 р. У цьому контексті трансформаційні процеси охопили не лише загальнодержавний, а й місцеві рівні управління. Становлення та розвиток місцевого самоврядування супроводжуються реалізацією низки реформ, серед яких ключове місце посідає адміністративна реформа. Її основною метою виступає децентралізація державної влади шляхом посилення організаційної, фінансово-економічної та правової автономії місцевих органів, а також передача територіальним громадам частини ресурсів та повноважень [11, с. 257–260].

Поточна модель місцевого самоврядування в Україні впроваджена в результаті низки реформ, серед яких – реформи місцевого самоврядування та децентралізації [16, с. 39–40]. Центральним аспектом цих змін стала зміна адміністративно-територіального устрою держави: частину адміністративно-територіальних одиниць було скасовано або трансформовано. Найпомітніше нововведення – територіальні громади (об'єднані раніше існуючі адміністративні одиниці, як-от села, селища, міста районного значення). А інтеграція населених пунктів в об'єднані територіальні громади регулювалася Законом України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» [3]. Другим вагомим нововведенням у межах реформи стало скасування статусу міст обласного значення як окремого виду адміністративно-територіальної одиниці. До реформи ці міста були прирівняні за статусом до районів і мали розширені повноваження. Особливістю функціонування їхньої виконавчої влади було те, що вона формувалася шляхом прямого волевиявлення місцевої спільноти на виборах на відміну від районних державних адміністрацій, де призначалися керівники Президентом України за поданням Кабінету Міністрів. У результаті проведених реформ територіальні громади, що стали адміністративно-територіальними одиницями базового рівня, отримали повноваження та ресурси, співставні з тими, що раніше були у міст обласного значення, тоді як повноваження районних адміністрацій були суттєво скорочені. Отже, територіальні громади, утворені з міст обласного значення, зберегли, а в окремих випадках розширили як обсяг повноважень, так і фінансових надходжень [22].

До прикладу, деякі новоутворені територіальні громади, сформовані на базі міст обласного значення, охоплюють лише один населений пункт – саме місто (як, наприклад, Харківська міська територіальна громада), тоді як інші включають додаткові населені пункти, як це має місце у Львівській міській територіальній громаді. Водночас усі такі громади були включені до складу новостворених районів.

Третім важливим етапом реформи стало масштабне укрупнення районів. Значну роль у цьому відіграла Постанова Верховної Ради України від 17 липня 2020 р. «Про утворення та ліквідацію районів». Було ліквідовано попередню мережу з 490 районів та 178 міст обласного підпорядкування, натомість створено 140 нових укрупнених районів. Окрім того, об'єднані територіальні громади отримали у власність і розпорядження значний обсяг земельних ресурсів, у тому числі землі сільськогосподарського призначення, які раніше перебували в державній власності [9].

У контексті євроінтеграційного курсу України трансформація системи місцевого самоврядування мала відповідати основоположним європейським нормам і принципам. Зокрема, йдеться

про принцип субсидіарності, який полягає у тому, що управлінські рішення мають ухвалюватися на якомога нижчому, найближчому до громадян, рівні влади, тобто тією інституцією, яка є найефективнішою для вирішення конкретного питання; принцип інституційної спроможності, що орієнтований на розвиток кадрового, організаційного та ресурсного потенціалу місцевих органів влади, та принцип партиципації, що забезпечує залучення населення до процесу формування рішень на місцях; принцип верховенства права, який вимагає наявності ефективної та стабільної правової бази для функціонування органів місцевого самоврядування [14].

У контексті європейської інтеграції для мешканців регіонів її практичне втілення асоціюється, передусім, із підвищенням якості життя, що досягається завдяки ефективній реалізації повноважень, які перебувають виключно у компетенції як органів місцевого самоврядування, так і активних громадян. До таких сфер належать, зокрема, підвищення якості надання послуг у соціальній та освітній сферах, розвиток транспортної інфраструктури, створення нових робочих місць, розширення можливостей для участі громадян у вирішенні питань місцевого значення, налагодження конструктивного діалогу між владою та громадою, а також забезпечення як прозорості, так і підзвітності органів місцевого самоврядування [18].

Фундаментом для імплементації європейських стандартів місцевого самоврядування в Україні виступає Європейська хартія місцевого самоврядування, що була ратифікована Україною в 1997 р. [6]. Цей документ є ключовим нормативним орієнтиром не лише для України, а й для інших держав – членів Ради Європи, що прагнуть забезпечити відповідність правового поля принципам європейської демократії. Рада Європи традиційно відстоює ідею посилення місцевого управління як основи демократичного устрою держави, що зумовлює акцент на розвиток місцевої та регіональної демократії у рамках євроінтеграційного процесу.

У цьому контексті Україна зобов'язалася впровадити децентралізацію та зміцнити спроможність місцевого самоврядування, що призвело до формування понад 1 450 об'єднаних територіальних громад, нормативного закріплення нового бюджетного законодавства, яке розширило фінансову автономію органів місцевого самоврядування, а також практичне впровадження принципу субсидіарності. Водночас Європейський Союз активно підтримує цей процес шляхом надання експертної, фінансової та інституційної допомоги, зокрема через реалізацію таких програм, як *U-LEAD with Europe*, *DOBRE* та інших ініціатив, спрямованих на підвищення ефективності управління на місцях [17].

Як слушно зауважує професор В. Марчук, досвід Франції є релевантним для аналізу української моделі міжмуніципального співробітництва, оскільки в обох країнах спостерігаються подібні механізми стимулювання взаємодії громад. У Франції державна влада активно заохочує комуни до співпраці з метою вирішення спільних завдань на регіональному рівні. Основним інструментом стимулювання виступає фінансова мотивація: держава ініціює проекти, реалізація яких передбачає спільну участь кількох комун. У результаті цього формується своєрідне явище «комуни комун» – міжмуніципальні об'єднання, які утворюються на основі спільних мети та інтересів [15].

В українських реаліях також створено нормативно-правове підґрунтя для реалізації аналогічного підходу. У новостворених територіальних громадах є можливості щодо залучення зовнішнього фінансування, самостійно ініціювати й реалізовувати спільні проекти, спрямовані на вирішення завдань, значущих для кількох громад. Серед типових прикладів такої міжмуніципальної співпраці – створення центрів надання адміністративних послуг, будівництво об'єктів транспортної інфраструктури та ін. Статистика свідчить про ефективність такого підходу, що дає змогу вважати міжгромадське співробітництво одним із важливих чинників підвищення спроможності територіальних громад [15].

Система місцевого самоврядування в Україні має чітко визначену організаційну структуру, до якої входять: територіальні громади, сільські, селищні та міські ради, голови цих рад, їхні виконавчі органи та інститут старости. Окрім того, система включає районні та обласні

ради, до повноважень яких належить представлення інтересів територіальних громад у різних адміністративно-територіальних одиницях. Така структура закріплена у ст. 5 Закону «Про місцеве самоврядування в Україні» [4].

Особливістю є те, що виконавчі органи місцевого самоврядування функціонують виключно на рівні сільських, селищних і міських рад. Натомість районні та обласні ради не мають власних виконавчих структур, що зумовлює певні особливості їх функціонування у системі публічної влади [20].

У межах виконання зобов'язань, передбачених Угодою про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, одним із векторів національної політики держави стало реформування системи місцевого самоврядування та територіальної організації влади [10]. Серед першочергових завдань, визначених у цьому контексті, слід виокремити: створення правових передумов для започаткування реформи, її належне законодавче забезпечення, а також подальший нормативно-правовий супровід реалізації трансформацій у цій сфері [23].

Реалізація зазначених завдань була, а в окремих випадках і досі залишається, неможливою без ухвалення Верховною Радою України низки ключових нормативно-правових актів. Ці процеси включають, зокрема, конституційні зміни щодо децентралізації влади, а також прийняття важливих законодавчих ініціатив, як-от Закон «Про добровільне об'єднання територіальних громад» і Закон «Про засади адміністративно-територіального устрою України», законопроекти щодо запровадження інституту префектів тощо, а також що стосується внесення змін до чинного законодавства у сферах землеустрою, бюджетного процесу, регіонального розвитку та ін. [3].

Станом на сьогодні частина з передбачених документів уже ухвалена й реалізується на практиці, інші – лише частково відповідають сформульованим цілям, а деякі потребують подальшого доопрацювання й затвердження на законодавчому рівні [18].

Процес законодавчого утвердження децентралізації як основного напрямку реформи місцевого самоврядування в Україні отримав законодавче закріплення з прийняттям Конституції України в 1996 р. Зокрема, закріплене у ст. 132 Конституції України положення про поєднання централізації й децентралізації у здійсненні державної влади, а також про єдність і цілісність території держави стало підставою для подальших реформ адміністративно-територіального устрою [1]. Набуття чинності Європейською хартією місцевого самоврядування в Україні в 1998 р. стало суттєвим етапом у процесі адаптації національної моделі місцевого самоврядування відповідно до засад і стандартів європейської спільноти. 1 квітня 2014 р. Кабінетом Міністрів України була схвалена Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади. Саме ця Концепція окреслила стратегічні напрями децентралізації. Основною метою документа було відмежування повноважень органів виконавчої влади від повноважень органів місцевого самоврядування, що стало підґрунтям для подальшого реформування системи публічного управління [7]. У 2014 р. було підписано Угоду про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, а вже в 2015 р. ухвалено ключові закони, зокрема «Про добровільне об'єднання територіальних громад» та «Про засади державної регіональної політики» [3]. Наступним етапом реформування стало вдосконалення структури районного рівня. Варто згадати і про Європейську хартію місцевого самоврядування [10]. До інших важливих актів у сфері місцевого державного управління та місцевого самоврядування належать Закон України «Про місцеві державні адміністрації», який визначає основні принципи та норми діяльності місцевих органів виконавчої влади на рівнях областей, районів та міст обласного підпорядкування, а також Закон України «Про місцеве самоврядування», що регулює правовий статус органів місцевого самоврядування, їхні функції, структуру та взаємодію з органами виконавчої влади [3]. Важливими є також Бюджетний і Виборчий кодекси, Закон України «Про місцеві вибори», Державна стратегія регіонального розвитку, Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні та інші нормативно-правові акти [5; 8].

У липні 2020 р. Верховна Рада України ухвалила Постанову «Про утворення та ліквідацію районів», якою було ліквідовано 490 старих районів і створено 136 нових відповідно до

вимог децентралізації [9]. Одним з основних критеріїв для новоутворених районів став мінімальний поріг населення – 150 тис осіб, що відповідає параметрам NUTS-3 Європейського Союзу, із певними винятками для гірських та малонаселених територій [12, с. 39–41].

Перетворення місцевих громад із об'єктів адміністративного впливу на активних суб'єктів управління є складним, багатоетапним процесом, що передбачає об'єднання та формування органів місцевого самоврядування на базовому і районному рівнях. Ключовою метою є створення відповідних органів місцевого самоврядування, що потребує не лише надання відповідних повноважень, а й забезпечення їх ресурсами для ефективного виконання цих повноважень [19].

У зв'язку з відсутністю виконавчих органів на місцях та неможливістю їх створення через законодавчі обмеження районні та обласні ради повинні передавати реалізацію значної частини своїх повноважень державним органам. Наприклад, акти обласних рад, що стосуються створення комунальних підприємств, часто включають делегування повноважень з управління цими підприємствами відповідним державним адміністраціям, унаслідок чого ці підприємства стають підконтрольними та підзвітними державним адміністраціям [24].

Відсутність виконавчих органів на рівні районних і обласних рад компенсується можливістю делегувати повноваження місцевим державним адміністраціям, зокрема районним державним адміністраціям – районними радами, а обласним державним адміністраціям – обласними радами. Це стосується управління об'єктами спільної власності, розроблення та затвердження програм соціально-економічного розвитку, визначення маршрутів і графіків пасажирських перевезень, а також визначення земель для містобудівних цілей тощо [20].

Такі рішення фактично обмежують здійснення місцевим самоврядуванням своїх повноважень щодо управління об'єктами спільної власності. Водночас судова практика визнає такі акти легітимними, оскільки формально норми законодавства не порушуються, а передача повноважень здійснюється згідно з установленими процедурами. Іншими словами, частина повноважень обласних і районних рад де-факто реалізується державними адміністраціями, що означає, що державні адміністрації змушені одночасно представляти інтереси як держави, так і місцевого самоврядування, виконуючи як власні, так і делеговані функції.

Це суперечить основним принципам децентралізації місцевого самоврядування, зокрема його автономності, організаційної самостійності та матеріально-фінансової спроможності. Окрім того, такий підхід ускладнює роботу як органів місцевого самоврядування, так і державних адміністрацій.

Однією з найскладніших сфер для впровадження реформи місцевого самоврядування є передача повноважень громадам у сфері розпорядження землею. Ця проблема має як юридичне, так і політичне походження, оскільки вона пов'язана з відсутністю довіри центральної влади до місцевих органів, високим рівнем корупції у земельній сфері, відсутністю належного державного контролю та браком інформації про земельні ресурси.

Право розпорядження землями публічної власності є важливим елементом економічної спроможності територіальної громади. У країнах Європейського Союзу муніципалітети мають широкі повноваження щодо управління комунальною власністю, зокрема землями. Наприклад, у Польщі муніципалітети самостійно розпоряджаються землями на території своїх громад, а в Угорщині у комунальній власності знаходяться понад 70% земель сільськогосподарського призначення.

В Україні до 2018 р. переважна більшість земель, що не входили до складу населених пунктів, залишалася в розпорядженні держави, і територіальні громади не мали повноважень щодо їх використання, навіть якщо це були землі в межах об'єднаних територіальних громад. Таке обмеження повноважень спричиняло численні конфлікти між органами місцевого самоврядування та Держгеокадастром щодо розпорядження земельними ресурсами.

Першим етапом земельної децентралізації стало рішення Кабінету Міністрів України 2018 р. щодо передачі об'єднаним територіальним громадам земель сільськогосподарського призначення, які знаходяться в державній власності й розташовані за межами населених

пунктів. Однак це рішення мало тимчасовий характер і передбачало не право власності, а лише право розпорядження земельними ділянками, причому не охоплювало всі категорії земель.

Важливим етапом реформи стало припинення повноважень районних державних адміністрацій у сфері реєстрації речових прав на земельні ділянки та передача територіальним громадам у комунальну власність земель державної власності. Для цього був прийнятий Закон України № 524-IX від 17 березня 2020 р., який це передбачав. Так, територіальні громади отримали повноваження самостійно управляти всіма землями у межах своєї юрисдикції, у тому числі за межами населених пунктів, отримувати відповідні доходи та забезпечувати контроль за ефективним і законним використанням земельних ресурсів [2]. Таким чином, із 1 липня 2021 р. територіальні громади стали повноцінними власниками всіх земель на своїй території.

Реформа земельних відносин у контексті децентралізації є важливим кроком до створення реального місцевого самоврядування. Однак ефективність реалізації цих повноважень залежить від рівня професійної підготовки працівників органів місцевого самоврядування, ефективної системи контролю, належного обліку земельних ресурсів та доступності геоінформаційних систем.

Серед загальних недоліків, що виникають у процесі реалізації реформи, можна виокремити нерівномірність упровадження змін у різних регіонах, недостатній рівень кваліфікації кадрів на місцевому рівні, опір старої бюрократичної системи, а також виклики воєнного часу, що вимагають посилення централізації та збереження безпекових аспектів управління.

Повномасштабне вторгнення російських військ на територію України 24 лютого 2022 р. зробило більшість викликів для місцевих громад другорядними або навіть такими, що перестали існувати через загрозу існуванню країни. Воєнний стан став ключовою обставиною, що впливає на всі суспільно-політичні процеси в державі, включаючи децентралізацію. Нині першочерговим завданням є адаптація наявної системи місцевого самоврядування до потреб воєнного часу з урахуванням попередніх здобутків децентралізації. Спроба інтегрувати територіальні громади в жорстку вертикаль владної ієрархії може принести більше проблем, аніж користі, особливо в контексті перспектив повоєнної відбудови держави [13].

Спираючись на досвід інших європейських країн, необхідно вжити термінових кроків, які прискорять розвиток місцевого самоврядування в умовах євроінтеграційних процесів. Першочерговими завданнями у цьому контексті є:

– Упровадження нової європейської політики взаємодії на всіх рівнях, що передбачає співпрацю між законодавчими та виконавчими структурами, між центральним урядом, місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, а також між урядовими та неурядовими організаціями.

– Розроблення чітких механізмів і процедур співпраці цих структур для забезпечення ефективного управління на всіх рівнях.

– Установлення постійного інформаційного обміну щодо планів дій та узгодження відповідних координаційних механізмів між центральними органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування.

– Упровадження громадського діалогу та співпраці між органами місцевого самоврядування для дієвого розвитку територіальних громад.

Надання і територіальним громадам, і органам місцевого самоврядування більшої автономії у частині вирішення питань місцевого значення, що відповідатиме європейським стандартам та сприятиме підвищенню ефективності управління [11, с. 260].

Подальший розвиток місцевого самоврядування в Україні передбачає, передусім, розширення ресурсної бази та зміцнення спроможності територіальних громад до самостійного впровадження ініціатив місцевого значення. Для цього необхідні кваліфіковані кадри з-поміж місцевих управлінських еліт, що є ключовим чинником для ефективного функціонування органів місцевого самоврядування. Також важливими є гармонізація національного законодавства

та усунення прогалин у законодавстві в частині застосуванні вимог децентралізаційної реформи, норм Конституції України, положень Європейської хартії місцевого самоврядування. Це вимагає внесення відповідних змін до відповідних нормативно-правових актів [16, с. 39–41].

У багатьох європейських країнах поширено практику формування місцевих бюджетів за рахунок спільних із державою доходів. Проте, згідно з міжнародними стандартами бухгалтерського обліку, до «власних доходів» місцевих бюджетів можна віднести лише ті доходи, на які місцева влада має реальний вплив. Це означає, що доходи, які не залежать від рішень місцевих органів управління, не можуть бути зараховані до власних ресурсів місцевих бюджетів [21]. Податок на доходи фізичних осіб є важливим стимулом для місцевих громад у сприянні зайнятості та розвитку бізнесу. Водночас екологічний податок, штрафи та інші подібні надходження можна розглядати скоріше як трансферти, а не як справжні місцеві податки. Для ефективного адміністрування місцевих фінансів передбачається створення місцевих фінансових органів – виконавчих органів рад зі статусом юридичної особи, які будуть виконувати відповідні функції замість голів громад. Інституційна спроможність місцевих громад постійно зростає завдяки навчальним програмам, співпраці з європейськими муніципалітетами та грантовим ініціативам. Водночас відбувається гармонізація українського законодавства з правовими нормами Європейського Союзу у сфері місцевого управління, що веде до прийняття нових законів та внесення змін до вже існуючих нормативно-правових актів. Ці кроки сприяють розвитку фінансової незалежності місцевих органів влади та підвищенню їхньої здатності до ефективного управління на місцях.

Висновки. Європейська інтеграція стала важливим поштовхом політико-правових змін у сфері місцевого самоврядування в Україні. Вона стимулює реформу децентралізації, трансформує управлінські механізми, посилює автономію громад та розширює демократичну участь. Європейська інтеграція виступає не лише зовнішньополітичним курсом, а й внутрішнім чинником глибокої політико-правової трансформації. Місцеве самоврядування в Україні розвивається за моделлю Європейського Союзу, що передбачає сильні громади, підзвітну владу, прозорі фінанси та залучення громадян до процесу прийняття рішень.

Незважаючи на численні виклики, цей напрям створює значні можливості для поглиблення європейських стандартів управління на місцевому рівні.

Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом передбачає комплексні зобов'язання щодо зміцнення демократії, забезпечення верховенства права, дотримання прав людини та реформування системи публічної влади. Одним із ключових напрямів реалізації цих зобов'язань є реформа місцевого самоврядування.

Попри численні виклики реформа децентралізації стала однією з найуспішніших за весь період незалежності України і є наріжним каменем євроінтеграційного поступу.

Лише після завершення всіх необхідних змін можна буде говорити про повноцінне функціонування місцевого самоврядування відповідно до стандартів Європейського Союзу та Європейської хартії місцевого самоврядування.

Цей підхід допоможе чітко окреслити перспективи та виклики для місцевого самоврядування в Україні в контексті європейської інтеграції.

Література:

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення системи управління та дерегуляції у сфері земельних відносин» від 21.04.2021 № 1423-ІХ. *Відомості Верховної Ради України*. 2023. № 9–10. Ст. 25.
3. Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» від 05.02.2015 № 157-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 13. Ст. 91.

4. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21.05.1997 № 280/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 24. Ст. 170.
5. Бюджетний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 50–51. Ст. 572.
6. Європейська хартія місцевого самоврядування від 15.10.1985. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text
7. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні» від 01.04.2014. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-p#Text>
8. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 роки» від 05.08.2020. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text>
9. Постанова Верховної Ради України «Про створення і ліквідацію районів» від 17.07.2020 № 807-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/807-20#Text>
10. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, від 21.03.2014. № 984_011. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011
11. Бальцій Ю. Розвиток місцевого самоврядування в Україні в контексті євроінтеграційних процесів. *Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку України в умовах європейської інтеграції*. Одеса, 2018. С. 257–260.
12. Климончук В. Загальноєвропейські політичні цінності та перспективи їх реалізації у сучасній Україні. *Вісник Прикарпатського університету*. 2013. № 6–7. С. 38–42.
13. Кондратьєва А. Організація управління розвитком територій під час військових дій в Україні. *Громадський простір*. 2022. URL: <https://www.prostir.ua/?library=orhanizatsiya-upravlinnya-rozvytkom-205-terytorij-pid-chas-vijskovykh-dij-v-ukrajini>
14. Сасин Г., Дзєга В. Реформування системи державного управління в Україні в контексті євроінтеграційних процесів. *Філософія та управління*. 2024. № 1.
15. Мельничук В., Марчук В. Стан інтеграції європейського досвіду у функціонуванні системи місцевого самоврядування України. *Регіональні студії*. 2022. № 31. С. 117–124.
16. Мельничук В. Чинники формування регіональної самоврядності в Україні. *Політикус*. 2021. № 6. С. 37–43.
17. Толкованова В. Правові інструменти Ради Європи з питань місцевого і регіонального розвитку та проблеми їх імплементації в Україні / Центр досліджень питань місцевого і регіонального розвитку та сприяння адміністративній реформі. Київ, 2007. 349 с.
18. Взаємозв'язок між децентралізацією та європейською інтеграцією : соціологічне опитування / Центр «Нова Європа» (Україна); Центр східноєвропейських та міжнародних досліджень (ZOiS, Німеччина). 2020. URL: http://neweurope.org.ua/wp-content/uploads/2020/02/Decentralization_ukr_web-2.pdf
19. Bilash, O.V. Formation of capable local self-government in Ukraine and European standards. *Public Administration and Management: modern scientific discussions*. 2020. P. 1–16. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-022-3-1>.
20. Karabin T., Bilash O. Local Government Transfer into the Process of Ukraine's European Integration: Achievements of Communities and Losses of the Executive Branch of Power. *Lex localis – Journal of Local Self-Government*. 2021. Vol. 19. №. 3. P. 781–803. URL: [https://doi.org/10.4335/19.3.781-803\(2021\)](https://doi.org/10.4335/19.3.781-803(2021))
21. Levitas, T. & Djikic, J. Caught Mid-Stream: «Decentralization», Local Government Finance Reform, and the Restructuring of Ukraine's Public Sector 2014 to 2016. URL: <http://sklinternational.org.ua/wp-content/uploads/2017/10/UkraineCaughtMidStream-ENG-FINAL-06.10.2017.pdf> (дата звернення: 30.07.2025).
22. Marchuk, V., & Dudkevych, V. (2022). European Integration of Ukraine: Political and Security Practices. *Typi Universitatis Tyrnaviensis and VEDA*. TRNAVA. 144 p. ISBN 978-80-568-0504-6.
23. Marchuk, V. (2022) Ukraine's European integration in the political dimension of Central and Eastern Europe. *Trnava, VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied*. 95 P. ISBN 978-80-568-0439-1.
24. Marchuk V., & Melnychuk, V. (2024). European Integration and Reform of Decentralization in Ukraine during Martial Law: Political Accents. *VEDA, PETER LANG AG, Spectrum Slovakia*. Vol. 46. 152 p. ISBN 9783631914663.

References:

1. Konstytutsiia Ukrainy: Zakon Ukrainy [Constitution of Ukraine: Law of Ukraine]. (1996, June 28). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of Verkhovna Rada of Ukraine*. No. 254k/96-VR. St. 141 [in Ukrainian].
2. Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo vdoskonalennia systemy upravlinnia ta derehuliatcii u sferi zemelnykh vidnosyn: Zakon Ukrainy [On amendments to certain legislative acts of Ukraine regarding the improvement of the management system and deregulation in the field of land relations : Law of Ukraine]. (2021, April 21). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of Verkhovna Rada of Ukraine*. №1423-IX. St. 25 [in Ukrainian].
3. Pro dobrovilne ob'iednannia terytorialnykh hromad: Zakon Ukrainy [On the voluntary unification of territorial communities: Law of Ukraine]. (2015, February 05). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of Verkhovna Rada of Ukraine*. №157-VIII. St. 91 [in Ukrainian].
4. Pro mistseve samovriaduvannia v Ukraini: Zakon Ukrainy [About local self-government in Ukraine: Law of Ukraine]. (1997, May 21). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of Verkhovna Rada of Ukraine*. №280/97-VR. St. 170 [in Ukrainian].
5. Biudzhetni kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy [Budget Code of Ukraine: Law of Ukraine]. (2010, July 8). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of Verkhovna Rada of Ukraine*. № 50–51. St. 572 [in Ukrainian].
6. Yevropeiska khartiia mistsevoho samovriaduvannia. October 15, 1985. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text. [in Ukrainian]
7. Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy «Pro skhvalennia Kontseptsii reformuvannia mistsevoho samovriaduvannia ta terytorialnoi orhanizatsii vlady v Ukraini». April 01, 2014. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-p#Text>. [in Ukrainian].
8. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy «Pro zatverdzhennia Derzhavnoi stratehii rehionalnoho rozvytku na 2021–2027 roky». August 05, 2020. Official Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text>. [in Ukrainian].
9. Postanova Verkhovnoi Rady Ukrainy «Pro stvorennia i likvidatsiiu raioniv». (July 17, 2020.) № 807-IX. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/807-20#Text>. [in Ukrainian].
10. Uhoda pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu, z odnei storony, ta Yevropeiskym Soiuzom, Yevropeiskym spilnotstvom z atomnoi enerhii i yikhnimy derzhavamy-chlenamy, z inshoi storony. March 21, 2014. № 984_011. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011. [in Ukrainian].
11. Baltzii, Yu. (2018). Rozvytok mistsevoho samovriaduvannia v Ukraini v konteksti yevrointehratsiinykh protsesiv. [Development of local self-government in Ukraine in the context of European integration processes]. *Pravovi ta instytutsiini mekhanizmy zabezpechennia rozvytku Ukrainy v umovakh yevropeiskoi intehratsii* [Legal and institutional mechanisms for ensuring the development of Ukraine in the context of European integration]. Odesa. St. 257–260 [in Ukrainian].
12. Klymonchuk, V. (2013). Zahalnoievropeiski politychni tsinnosti ta perspektyvy yikh realizatsii v suchasni Ukraini [Pan-European political values and prospects for their implementation in modern Ukraine]. *Bulletin of the Precarpathian University*. № 6–7. St. 38–42 [in Ukrainian].
13. Kondratieva, A. (2022). Orhanizatsiia upravlinnia rozvytkom terytorii pid chas viiskovykh dii v Ukraini [Organization of management of territorial development during military operations in Ukraine]. *Public space*. Retrieved from: <https://www.prostir.ua/?library=orhanizatsiya-upravlinnya-rozvytkom-terytorij-pid-chas-vijskovykh-dij-v-ukrajini> [in Ukrainian].
14. Sasyn, H., Dzeha, V. (2024). Reformuvannia systemy derzhavnogo upravlinnia v Ukraini v konteksti yevrointehratsiinykh protsesiv [Reforming the public administration system in Ukraine in the context of European integration processes]. *Philosophy and management*. № 1 [in Ukrainian].
15. Melnychuk, V., Marchuk, V. (2022). Stan intehratsii yevropeiskoho dosvidu u funktsionuvannia systemy mistsevoho samovriaduvannia Ukrainy [The state of integration of European experience into the functioning of the local government system of Ukraine]. *Regional studies*. № 31. St. 117–124 [in Ukrainian].
16. Melnychuk, V. (2021). Chynnyky formuvannia rehionalnoi samovriadnosti v Ukraini [Factors of formation of regional self-government in Ukraine]. *Politicus*. № 6. St. 37–43 [in Ukrainian].
17. Tolkovanova, V. (2007). Pravovi instrumenty Rady Yevropy z pytan mistsevoho i rehionalnoho rozvytku ta problemy yikh implementatsii v Ukraini [Legal instruments of the Council of Europe on local and regional development and problems of their implementation in Ukraine]. Center for Research on Local and Regional Development and Promotion of Administrative Reform. Kyiv. St. 349 [in Ukrainian].

18. Vzaimozviazok mizh detsentralizatsiieiu ta yevropeiskoiu intehratsiieiu: Sotsiologichne opytuvannia [The relationship between decentralization and European integration: Sociological survey]. New Europe Center (Ukraine); Center for East European and International Studies (ZOiS, Germany). 2020. Retrieved from: http://neweurope.org.ua/wp-content/uploads/2020/02/Decentralization_ukr_web-2.pdf [in Ukrainian].

19. Bilash, O.V. (2020) Formation of capable local self-government in Ukraine and European standards. *Public Administration and Management: modern scientific discussions*. P. 1–16. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-022-3-1>

20. Karabin, T., Bilash, O. (2021). Local Government Transfer into the Process of Ukraine's European Integration: Achievements of Communities and Losses of the Executive Branch of Power. *Lex localis – Journal of Local Self-Government*. Vol. 19. №. 3. P. 781–803. URL: [https://doi.org/10.4335/19.3.781-803\(2021\)](https://doi.org/10.4335/19.3.781-803(2021))

21. Levitas, T. & Djikic, J. Caught Mid-Stream: “Decentralization,” Local Government Finance Reform, and the Restructuring of Ukraine's Public Sector 2014 to 2016. Retrieved from: <http://sklinternational.org.ua/wp-content/uploads/2017/10/UkraineCaughtMidStream ENG-FINAL-06.10.2017.pdf>

22. Marchuk, V., & Dudkevych, V. (2022). European Integration of Ukraine: Political and Security Practices. *Typi Universitatis Tyrnaviensis and VEDA. TRNAVA*. 144 p. ISBN 978-80-568-0504-6.

23. Marchuk, V. (2022). Ukraine's European integration in the political dimension of Central and Eastern Europe. *Trnava, VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied*. 95 P. ISBN 978-80-568-0439-1.

24. Marchuk, V., & Melnychuk, V. (2024). European Integration and Reform of Decentralization in Ukraine during Martial Law: Political Accents. *VEDA, PETER LANG AG, Spectrum Slovakia*. Vol. 46. 152 p. ISBN 9783631914663.

Vitalii Slyvchuk. Political and legal strategies for promoting horizontal practices in Ukrainian civil society

The article examines the role of local self-government as a key element in the process of Ukraine's European integration. Local self-government is considered not only as an administrative and legal institution, but also as an important tool of intercultural communication, which allows for a sustainable dialogue between authorities and citizens, taking into account European values and the principles of subsidiarity. The paper provides a comprehensive analysis of the regulatory framework regulating the functioning of local self-government bodies in Ukraine, including the provisions of the Constitution, the Law of Ukraine «On Local Self-Government in Ukraine», as well as a number of sectoral and international documents, in particular the Association Agreement between Ukraine and the European Union. Special attention is paid to how the provisions of the Association Agreement affect the organizational and financial capacity of territorial communities, as well as the processes of decentralization of power that have been implemented in Ukraine in the last decade. Based on the analysis of current research by Ukrainian and foreign scholars, as well as the practice of functioning of local self-government bodies, the main trends and problematic aspects of their transformation in the context of European integration progress are identified. The article emphasizes that effective local self-government can not only promote social cohesion at the local level, but also strengthen democratic institutions as a whole, bringing the state closer to European standards of good governance.

Key words: *European integration, local self-government, decentralization, territorial communities.*

Відомості про автора:

Сливчук Віталій – аспірант кафедри політичних наук,
Національний університет імені Василя Стефаника.

Надійшла 22.08.2025

Прийнята 30.09.2025

Опублікована 30.10.2025